

Dominicus
Amsterdam

zondag 31 juli 2016

(25cts)

R U M I

Welkom, beste, lieve mensen op deze al weer vierde zomerdienst van dit jaar.

Vandaag beluisteren en overdenken we hier een aantal mooie en soms ook verrassende teksten van de Perzische theoloog Rumi, mysticus, dichter en - niet te vergeten - danser. Hij bad, vond hij, het beste wanneer hij danste.

Jalâl ad-Din Muhammed Rumi leefde in de dertiende eeuw maar wordt in onze tijd nog steeds door miljoenen mensen gelezen, en niet alleen binnen de Islam. Internet is er vol van. In de Verenigde Staten wordt hij zelfs de meest verkochte dichter van onze tijd genoemd. Iemand dus die aandacht verdient.

Rumi heeft heel veel geschreven, honderden verhalen, oosterse, lange, leuke, vaak ook ingewikkelde verhalen waar wij hier vandaag geen tijd voor hebben. Die zijn voor thuis. Wij lezen vooral gedichten, over God en over de liefde. Die twee vielen in zijn ervaring samen. Rumi leefde in een tijd waarin God een vanzelfsprekendheid was, en hij had over God dan ook andere ideeën dan wij. Veel meer dan wij in het Westen die geneigd zijn God vooral tegenover ons te denken, vond hij God in het hart van mensen en dingen. Het kwaad en de verschrikkingen in het menselijk bestaan, waarvan hij alles wist, waren niet in staat hem zijn geloof in de kracht van de liefde - zijn geloof in God, de Geliefde bij uitstek - te ontnemen. Met zijn ongetwijfeld optimistische natuur ervoer hij God als liefdevolle aanwezigheid. Het lijkt me dat wij daarin een eind met hem mee kunnen gaan.

Dit is, allereerst, wat hij zegt over het begin van alles in onze ervaring, over het menselijk verlangen :

“Als je verlangt naar wat de zichtbare werkelijkheid je kan geven

ben je een gewone bediende.

Als je verlangt naar de onzichtbare wereld,

leef je niet naar je eigen waarheid.

Beide verlangens zijn dwaas,

maar het zal je vergeven worden als je dit vergeet.

Dat wat je in werkelijkheid verlangt

is de verwarrende vreugde van de liefde.

Als je een waarachtig mens bent,

zet dan alles op het spel voor liefde.

Zo niet, verlaat dan deze ruimte. “ (E 193)

Ik zie dat (bijna) iedereen blijft zitten, en nodig jullie daarom uit aan het begin van deze dienst een ogenblik stil te worden, naar binnen te keren, zou Rumi zeggen, om het daar leeg, ontvankelijk te maken, in stil gebed, of gewoon even fijn stil.

Amen. Laat ons zingen *Eeuwige God, geef ons vandaag een teken van liefde (23)*

Dienst van het woord

Rumi is dus de dichter over God en over de Liefde, die twee zijn voor hem onafscheidelijk, vallen in feite samen : als hij het over de liefde heeft, heeft hij het over God, en als hij over God spreekt, spreekt hij over de liefde. Op

dat punt herinnert deze mysticus van de Islam ons aan en de befaamde uitspraak van de evangelist Johannes : 'God is Liefde'.

Laten we eerst luisteren naar een fragment uit één van Rumi's lofzangen op de liefde :

De maan zegt : ' Hoe lang moet ik hier blijven hangen zonder zon ?'

En ik : zonder de schat van de liefde in me

Kan de hele bazaar van het bestaan steen na steen afgebroken worden.

O Liefde, Jij die duizenden namen gekregen hebt,

jij die weet hoe je wijn moet schenken in de kelk van het lichaam,

jij die beschaving geeft aan duizenden beschavingen,

jij, gezichtsloze met duizenden gezichten,

O Liefde, die vorm geeft aan de gezichten

Van Turken, Europeanen en mensen uit Zanzibar,

Geef me een glas van jouw wijn ,

of een handvol van jouw marihuana,

ontkurk jouw flessen,

duizenden leiders zullen zich voor jou neerbuigen,

duizenden extatische troubadours zullen voor jou spelen.

In Rumi's persoonlijk leven heeft de liefde, toen hij ongeveer 38 jaar oud was,

een totale ommekeer teweeggebracht. Hij was als theoloog en jurist een man van aanzien, had een goed huwelijk en kinderen, wij zouden spreken van een normaal bestaan, toen hij een niet normale ontmoeting had met een zwervende dervish - in de Islam te vergelijken met een Christelijke bedelmonnik - Shams van Tabriz. Deze Shams, zo'n twintig jaar ouder dan hij, werd een openbaring voor hem : Rumi leerde van hem, of liever hij ervoer met hem, hoe je anders kon leven : in liefde, met God. Shams werd zijn leraar en ook de grote liefde van zijn leven, huisgenoot van zijn gezin, wat de nodige problemen gaf. Na twee jaar verdween Shams even mysterieus als hij gekomen was, naar men vermoedt werd hij vermoord. Rumi was eerst ontroostbaar, maar is vanaf dat moment als een ander mens gaan leven en de mystieke dichter geworden die zeven honderd jaar later nog overal ter wereld gelezen wordt. Centraal in die gedichten staat de Geliefde, dat is God, de Aanwezige, en Shams is daarbij altijd op de voorgrond of op de achtergrond een aanwezige. Rumi tekende zijn gedichten voortaan vaak met de naam van Shams, over wie hij nooit uitgepraat is geraakt.

Wat er tussen deze twee mannen is voorgevallen weten we niet. Wij zijn in 2016 misschien geneigd aan homoseksualiteit te denken. Daarvan is verder bij deze gehuwde mannen - ook Sham trouwde na deze ontmoeting - niets te merken. Natuurlijk moet er ook zoiets geweest zijn als homo-erotiek, anders was dit niet mogelijk geweest, maar hun gedeelde ontdekking gaat boven erotiek uit : de voornaamst in het hele verhaal is God, de Geliefde, de Liefde, voor Rumi het geheim achter alle bestaan. We beluisteren een echo van hun mystieke - door dat hogere geheim getekende - ontmoeting in één van Rumi's verhalen : over twee koningen aan wie hetzelfde overkomt.

Imra'u I-Quays, koning van de Arabieren

Was een heel mooie man, en een dichter, vol liefdesliederen.

Vrouwen voelden een wanhopige liefde voor hem.

Iedereen hield van hem, maar op een nacht

Had hij een ervaring die een heel ander mens van hem maakte.

Hij verliet zijn koninkrijk en zijn familie,

Trok derwisj kleding aan en werd een zwerver :

Van de ene luchtstreek naar de andere, van het ene landschap naar het andere.

Liefde deed zijn koningschap en zijn zelf wegsmelten,

en bracht hem naar Tabuk, waar hij een tijd werkte als steenbakker.

Iemand vertelde de koning van Tabuk

over Imra'u I-Quays, en die koning ging hem 's nachts opzoeken en zei :

"Koning van de Arabieren, mooie, hedendaagse Jozef,

heerser over twee Rijken,

- een Rijk van uitgestrekte gebieden en een Rijk van mooie vrouwen -

zou je alsjeblieft je intrek bij mij willen nemen ?

Dat zal een eer voor me zijn. Jij verlaat koninkrijken

omdat je meer wilt dan een koninkrijk."

Zo ging de koning van Tabuk alsmaar door,

hij preees Imra'u I-Quays, en sprak over theologie en filosofie.

Imra'u I-Quays zei niets maar plotseling leunde hij naar voren

en fluisterde iets in het oor van de andere koning.

En op dat moment, werd die andere koning ook een zwerver.

Ze trokken samen weg, de stad uit, hand in hand,

Zonder koninklijke bandeliers, zonder troon.

Dit is het wat liefde bewerkstelligt, en blijft bewerkstelligen. (E90-91)

En dat bij mystieke liefde erotiek ook een rol kan spelen, horen we in dit romantische gedicht van Rumi :

Een moment van geluk,

Jij en ik zittend op de veranda,

Ogenschijnlijk twee, maar één in onze ziel, jij en ik,

We voelen het leven als water stromen,

Jij en ik, in de schoonheid van de tuin,

Waar vogels zingen.

De sterren kijken naar ons,

En wij gaan hen tonen wat het is een

wassende maan te zijn.

Jij en ik , bevrijd van onze ego's, samen. (Kulliyat Sham 2114)

Dit gebeurde zeven honderd jaar geleden in het oude Perzische Rijk. Het doet denken aan het Gilgamesh epos, het oudste literaire verhaal in onze beschaving, vóór de tijd dat er over Abraham en Mozes gesproken en geschreven zou worden. Ook daar is het centraal thema dat van de liefde tussen twee mannen, Gilgamesh en Enkidu. De Bijbel heeft natuurlijk het verhaal van de vriendschap tussen David en Jonathan. David die alles er voor over heeft om een mooie vrouw te versieren, verklaart niettemin dat hij meer van Jonathan gehouden heeft dan van enige vrouw. Hetzelfde geldt voor een van Frankrijks meest geliefde schrijvers Montaigne, ook de goede

vader van een gezin, die een beroemde tekst vertelt dat de liefde van zijn leven een gestorven vriend uit zijn jeugd is geweest.

Vanzelfsprekend zijn er ook vrouwen vriendschappen geweest met dezelfde diepgang - ik denk aan Hildegard von Bingen met haar kloosterzusters en haar liefdesgedichten - maar in de mannenbeschaving die tot in onze tijd veelal de overhand heeft gehad hebben vrouwen, jammer genoeg, minder de kans gehad daarover mooie verhalen te schrijven. Bij vriendschap - met of zonder seksualiteit - is er vaak meer nog dan in een huwelijk en de zorg voor kinderen, plaats voor scheppende liefde, voor samen opengaan naar buiten, naar een wereld van politieke of kunstzinnige idealen. Maar aan de horizon staat dan, net als in het huwelijk, vaak de vraag naar God. Die stond zeker bij Rumi en Shams voorop.

Wij zijn in onze tijd opnieuw open gegaan naar andere mogelijkheden in relaties. Daarom kan ik vandaag hier ook over proberen te spreken. Er zijn in onze omgang met anderen, in liefde en vriendschap, waarschijnlijk nog veel mogelijkheden te ontdekken. Het huwelijk heeft terecht een centrale plaats in onze beschaving, maar daardoor zijn we vaak de rijkdom aan andere mogelijkheden uit de weg gegaan. Komende generaties zullen die kans wel krijgen. Zij zullen met name aan de vriendschap tussen vrouw en vrouw, man en man een andere plaats kunnen geven, ook naast het huwelijk. Hopelijk mogen zij daarin ook zoiets als Goddelijke, sacramentele rijkdom ervaren. Rumi heeft daarover een wijs woord :

Jouw taak is het niet op zoek te gaan naar liefde
maar alleen om de hindernissen in jezelf op te sporen
die je daar tegen de liefde hebt opgeworpen.

Jouw taak is het niet op zoek te gaan naar liefde
maar alleen om de hindernissen in jezelf op te sporen
die je daar tegen de liefde hebt opgeworpen.

Piano intermezzo

God en Liefde. Het is gemakkelijker over de Liefde te spreken dan over God. Liefde kunnen we ervaren, God ervaren de meesten van ons niet. Ik zei het al : God denken we buiten of boven ons, en dat ligt vaak ook voor de hand, met name wanneer we bidden. Rumi - en hij niet alleen - wijst ons naar binnen, naar onze ziel :

*Liefde is de levende kern van de ziel,
en van alles wat je ziet, alleen liefde is oneindig.*

*Jouw niet-bestaan voor je werd geboren
Is het firmament in het oosten.*

Je dood is de westerse horizon.

Jij bevindt je tussen die twee.

Jouw weg leidt noch naar het oosten noch naar het westen

Maar naar binnen. (E 288)

God is 'de Aanwezige' en 'de vrede van het hart'. Die immanente God, die de kern en de gangmaker is van je ziel en van alles wat bestaat, is het geloof en zelfs de zekerheid waaruit Rumi, de mysticus die ook theoloog en moralist is, leeft :

Liefde is het meetinstrument van Gods mysteries.

Een mens die liefheeft kan zich aangetrokken voelen

door deze of die liefde,

uiteindelijk wordt hij aangetrokken door de Bron van liefde.

[...]

De dwang van liefde is geen dwang,

Het is eenheid met God....

Het is de maan die uit de wolken komt, en schijnt. (44)

Jij die de binnenkant niet kent en je door de buitenkant laat bedriegen,

let op. De Geliefde bevindt zich in het centrum van je ziel.

Het wezen van je lichaam is je gevoel,

En het wezen van je zintuigen is je ziel.

Wanneer je boven lichaam, zintuigen, en ziel uitrekt, is Hij alles. (200)

Wie het vatten kan, vatte het... Zekerheid bestaat niet zonder onzekerheid, geloof niet zonder ongeloof.

En als je het even niet weet, niet gelooft, ga je bidden. Rumi - ik zei het al - bidt het best wanneer hij danst. Dit is het gebed van een dansende mysticus :

Ik ben stofdeeltjes in zonnelicht

Ik ben de ronde zon

Tegen al dat drukke stof zeg ik : Blijf

Tegen de zon : Blijf draaien.

Ik ben ochtendmist ,

en het ademen van de avond.

Ik ben wind in de boomtoppen van het bos,

En branding voor de steile kusten.

[...].

Ik ben de brandende kaars, en ook de mot

die er als een dwaas omheen draait.

Roos ben ik, en ook de nachtegaal

die zichzelf verliest in haar heerlijke geuren.

Ik ben alle soorten van bestaan, de draaiende melkweg,

inzicht ben ik dat steeds verder gaat :

[...]

Jij die mijn naam kent, Jij de Ene in het Al,

Zeg mij wie ik ben.

Zeg dat ik Jou ben....

Soms ook, wanneer Rumi het wel weet, over God en over de liefde, en zich heel goed daar bij voelt gaat het zo :

Wanneer iemand je vraagt

Hoe de volkomen bevrediging

van al onze seksuele verlangens

er uit zal zien, richt dan je gezicht op

en zeg :

Zo !

Wanneer iemand wil weten wat 'geest' is,

Of wat men bedoelt met 'de geur van God' ,

buig je hoofd dan toe naar die persoon

en met je gezicht dicht bij hem of haar,

zeg je :

Zo !

En als iemand zich afvraagt hoe Jezus doden kon opwekken,

probeer dat wonder dan niet uit te leggen,

maar zeg : 'Kus me op de lippen'

Zo ! Zo!

Iemand die zo spreekt raakt geliefd, en niet alleen bij moslims van wie Rumi er vóór alles één wilde zijn, maar ook bij Joden en Christenen. In de verhalen en gedichten van Rumi zijn naast Mohamed ook Abraham, Jozef - de zoon van Jacob - Mozes en vooral ook Jezus voortdurend aanwezig. Toen Rumi in 1273 in Konyo, in het huidige Turkije, begraven werd, werd zijn lichaam omringd door een menigte mensen afkomstig uit alle godsdienstige gemeenschappen van zijn tijd. Liefde kreeg die dag vorm in de eenheid van al die mensen om hem heen. Het was de vervulling van zijn grote verlangen.

In zijn geschriften klinkt dat verlangen vaak op :

Dit is wat ik ben : nu eens in het verborgene, dan weer openlijk

een gelovige Moslim, een Jood, een Christen,

In staat met ieder hart overeen te stemmen,

iedere dag met een ander gezicht. (140)

Geef je gewonnen aan het hart

[...]

De godsdienst van liefde verschilt van alle andere godsdiensten.

(165)

Voor mensen die liefhebben , is er maar één godsdienst, één geloof

In de ENE die niet kan worden beschreven.

'Voor mensen die liefhebben , is er maar één godsdienst, één geloof

In de ENE die niet kan worden beschreven' :

Dat is de ultieme les van de mysticus.,

De ultieme les over Gods liefde.

In de ervaring van die liefde probeert Rumi nog steeds ons te doen delen :

in de wetenschap dat het geheim van scheppende liefde groot is, te groot voor ons begrip.

Je kunt er eigenlijk beter over dansen en zingen : dansen en zingen voert immers altijd verder dan denken en begrijpen.

Straks zullen we het ons welbekende 'amar y servir' zingen : 'Liefhebben en dienen'. We kunnen er een soort samenvatting in horen van wat Rumi deed en nog steeds doet, overal ter wereld.

Het is een tekst van Ignatius van Loyola, een ander groot mysticus,

wiens feestdag het vandaag - 31 juli - is.

Maar wat Rumi ons steeds opnieuw probeert te zeggen blijft vooral een oproep, een aanduiding, een spoor : als er een waarheid is, als er een God is, dan is liefde, in welke vorm dan ook, Zijn lichtend spoor.

Zang : Uw lichtend spoor (groen 45)

Henk Hillenaar.